



TUOMAS HUUMO

# S-argumenttia kvantifioivien paljous- ja lukumääräkvanttorien syntaksia ja semantiikkaa

## 1. Johdanto<sup>1</sup>

Sellaisia substantiivilausekkeen tarkoitteen kvantiteettia määrittäviä sanoja kuin *paljon*, *vähän*, *usea*, *moni*, *muutama* ja *kaikki* on fennistiikassa viime vuosikymmeninä totuttu kutsumaan yhteisnimellä **kvanttorit**. Perinnäisen sanaluokkajaan näkökulmasta kvanttorien ryhmä on heterogeeninen: siihen kuuluvat numeraalit sekä muina keskeisinä ryhminä erilaisia adverbeja ja pronomineja. Hakulinen ja Karlsson (1979, 82) ovat korostaneet kvanttorien ryhmän yhtenäisyyttä ja esittäneet kvanttorien muodostavan oman syntaktisen sanaluokkansa, johon pohjautuu myös heidän erottamansa **kvanttorilausekkeen** ja lausetyyppien joukossa edelleen **kvanttorilauseen** käsite. Tuorein suomen kieliopin kokonaisuus, *Iso suomen kielioppi* (ISK), ei hyödynnä kvanttorilausekkeen käsitettä, mutta on säilyttänyt kvanttorilauseen osana lausetyyppijärjestelmän kuvaustaan (ISK § 891).

Suomen objektilausekkeessa esiintyvien kvanttorien kvantiteetin ja aspektin ilmaisuun liittyviä tehtäviä tarkastelee Huumo (tulossa a), ja käsillä oleva artikkeli täydentää tarkastelua intransitiivilauseiden S-argumenttien<sup>2</sup> osalta. Tarkastelu kohdistuu nytkin

1 Kiitän FM Markus Hamusta sekä kahta *Sananjalan* nimetöntä arvioitsijaa arvokkaista kommenteista tämän käsikirjoituksen aiempaan versioon. Tutkimusta ovat rahoittaneet Suomen Akatemia (hanke 285739) sekä Suomen Kulttuurirahasto Professoripoolin apurahalla.

2 S-argumentilla tarkoitetaan intransitiivisen predikaation (*Pekka nukkuu*) ainoaa argumenttia (*single argument*) erotuksena transitiivisen predikaation (*Pekka lukee kirjaa*) kahdesta argumentista, joista käytetään lyhenteitä A (*Agent*) ja O (*Object*: termeistä ks. esim. Comrie 2013). Yleisesti ottaen A on siis transitiivilauseen subjekti ja O objekti, S taas intransitiivilauseen subjekti tai muu ainoa argumentti. Omassa käsittelyssäni termi S kattaa sekä nominatiivimuotoiset, verbikongruenssin laukaisevat perussubjektit (*Lapset leikkivät puistossa*; ks. ISK § 910) että e-NP:t eli ns. eksistentiaalisubjektit (*Kupissa on kahvia*). E-NP:t eivät laukaise verbikongruenssia, ja niiden sija vaihtelee nominatiivin ja partitiivin välillä. Hakasen (1972) lausetyyppijakoon suhteuttaen perussubjekti esiintyy normaalilauseissa ja näiden alatyypeis-

kahteen keskeiseen kvanttorigryhmään, ainesmaisia (jaollisia) tarkoitteita kvantifioiviin **paljouskvanttoireihin** (*paljon, vähän, runsaasti, röykkiöittäin*) sekä jaottomia tarkoitteita kvantifioiviin **lukumääräkvanttoireihin** (*moni, usea, harva*; termit ovat peräisin Hakuliselta ja Karlssonilta 1979, 82). Tavoitteena on selvittää, miten kvantifoidut (kvanttoringittämät) substantiivilausekkeet käyttäytyvät aspektuaalisesti ja miten niissä ilmaistu kvantifikaatio suhteutuu aikaulottuvuuteen silloin, kun kvanttori esiintyy S-argumenttina toimivassa NP:ssä: hahmottuuko kvantiteetti (Larjavaaran 1988 termien) **sulkeiseksi** eli määräpaljoudeksi vai **avoimeksi** eli epämääräiseksi paljoudeksi, ja osallistuuko koko ilmaistu *paljous* tilanteeseen samanaikaisesti vai ei. Tarkastelun kohteena ovat sekä ns. perussubjektit (termistä ks. ISK § 910) että e-NP:t eli ns. eksistentiaalisubjektit (näiden eroista ks. Hakanen 1972; 1978; Hakulinen ja Karlsson 1979, 163–166; Hakulinen 1983; ISK § 910; Helasvuo ja Huumo 2010).

Paljouskvanttoireihin, joita ISK (§ 657) kutsuu kvanttoriadverbeiksi, kuuluu keskeisenä ryhmänä joukko *n*-päätteisiä adverbeja (*paljon, vähän, hiukan*), ja lisäksi niihin kuuluu mm. melko produktiivisesti muodostettavia *-sti-* (joskus *-lti-* tai *-ttain-*) -loppuisia määrän adverbeja (*runsaasti, niukasti, valtavasti, hitosti; viljalti, kosolti, enemmälti, niukalti; kasoittain, massoittain*). Monet *paljouskvanttoireina* käytetyt sanat voivat esiintyä myös verbin adverbialleina ja ovat joskus kaksitulkkintaisia näiden funktioiden välillä. Esimerkiksi Alhoniemen (1989, 28) tarkastelemissa lauseessa *Mies paistoi näitä kaloja paljon* sana *paljon* voi määrittää joko objektin tarkoitteen kvantiteettia ('paljon kaloja') tai verbin ilmaisemaa toimintaa ('paistoi paljon'; ks. myös Denison 1957, 129; Karttunen 1975; Huumo tulossa a). S- tai O-argumenttia kvantifioivien *paljouskvanttorien* ominaispiirre on morfologisen muodon kivettyneisyys ja se, että ne eivät kongruoi kvantifioitavan substantiivin kanssa, joka on partitiivissa (*paljon vettä ~ ihmisiä*). Kun tällainen lauseke toimii S-argumenttina, verbi esiintyy aina yksikön 3. persoonan muodossa ja lause tulkitaan fennistiikassa vallitsevan käsityksen mukaan eksistentiaalisiksi (esim. ***Paljon ihmisiä saapui tapahtumapaikalle***; ks. esim. Itkonen 1975, 43; Hakulinen ja Karlsson 1979, 166–167).

Lukumääräkvanttorit, jotka ISK:n (§ 740, 762) luokittelussa muodostavat kvanttoripronominien alaryhmän nimeltä lukumäärän kvanttoripronomit, noudattavat kvantifioimansa substantiivin lukua ja sijaa: *usea ihminen ~ useaa ihmistä ~ monia ihmisiä ~ harvoilla ihmisillä*. Lukumääräkvanttoireita ovat esimerkiksi pronominit *harva, moni, muutama* ja *usea*. Osa lukumääräkvanttoireista implikoi ilmaisemansa *paljouden* olevan osa laajemmasta *paljoudesta*: esimerkiksi *usea* implikoi merkitystä 'suhteellisen suuri osa', *harva* taas merkitystä 'suhteellisen pieni osa' (ks. Tuomikoski 1969, 44; Langacker 1991, 82 kutsuu vastaavia englannin kvanttoireita **relatiivisiksi**). Toisentyypinen

---

sä, e-NP eksistentiaalilauseissa ja näiden alatyypeissä. E-NP:n subjektiluonteesta on käyty fennistiikassa runsaasti keskustelua, jossa tuore puheenvuoro ja yhteenveto on Helasvuo ja Huumo (2010). Kvanttoireilla voidaan kvantifoida sekä perussubjekteja (***Usea lapsi leikki pihalla***) että e-NP:itä (***Useita lapsia ~ paljon lapsia leikki pihalla***).

lukumääräkvanttori on esimerkiksi *muutama*, joka ei implikoi tällaista laajempaa paljoutta (Langackerin jaottelussa se on **absoluuttinen** kvanttori). Koska lukumääräkvanttori on edussanansa kanssa kongruoiva määrite, nominatiivimuotoista perussubjektia kvantifioiva lukumääräkvanttori on itsekin aina nominatiivissa (*Usea lapsi leikkii pihalla; Useat lapset leikkivät pihalla*). Partitiivimuotoista e-NP:tä kvantifioiva lukumääräkvanttori on vastaavasti partitiivissa (*Useita lapsia leikkii pihalla*).

Tarkastelen S-argumenttiin liittyvien kvanttorien tehtäviä Huumon (2006, 2010, tulossa a) esittelemän mallin avulla, jossa lauseen kvantiteetti- ja aspektiluonne jaetaan kahteen tyyppiin sen mukaan, mikä näiden suhde on aikaulottuvuuteen. Mallia esittelen lyhyesti luvussa 2. Luvussa 3 tarkastelu kohdistuu kvantifioituihin S-argumentteihin sekä niiden aspekti- ja kvantiteetti-tiluonteeseen leksikaaliselta aspektiltaan erityyppisten predikaattiverbien yhteydessä. Luku 4 kokoaa tarkastelun tulokset yhteen.

Kirjoituksessani käytän lausetason aspektista mm. Heinämäen (1984) ja Leinin (1991) termejä **rajattu** ja **rajaamaton** ja tarkoitekvantiteetista jo edellä mainittuja Larjavaaran (1988) termejä sulkeinen ja avoin. Näin käsitteet pysyvät erillään, vaikka useissa tapauksissa ne lankeavatkin yhteen niin, että yhtäältä rajattu aspekti ja sulkeinen kvantiteetti, toisaalta rajaamaton aspekti ja avoin kvantiteetti korreloivat. Verbien leksikaalista aspektia eli ns. teonlaatuja kuvaan ISK:n (§ 1499) termikolmikolla **rajaava – rajahakuinen – rajapakoinen**. Rajaavan verbin ilmaisema tilanne on hetkellinen ja päätepisteellinen (*Pekka huomasi kirjan*), rajapakoinen päätepisteeton (*Pekka katseli kirjaa*). Rajahakuinen verbi ilmaisee päätepisteellisen tilanteen, joka kuitenkin voidaan partitiiviobjektin avulla esittää kehityksenalaisena (*Pekka kirjoitti kirjan ~ kirjaa*). Verbin leksikaalinen aspekti ja lausetason aspekti on hyvä pitää erillään, sillä verbin aspekti ei suoraan määrää lauseen aspektiluonnetta; tuore ja perusteellinen kokonaisuus suomen aspektin kerroksittaisuudesta on Nurminen (2015).

## 2. *Kaksiulotteinen malli aspekti- ja kvantiteettisuhteiden kuvaukseen*

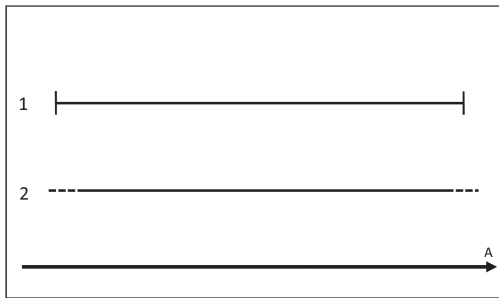
S-argumenttiin liittyvien kvanttorien tehtäviä tarkastelen aiemmin esittelemäni (ks. Huumo 2006, 2010, tulossa a) mallin avulla, jossa aspekti- ja kvantiteetti-ilmiot jaetaan kahteen näkökulmaan sen mukaan, mikä niiden suhde on aikaulottuvuuteen. Näitä näkökulmia nimitän tässä **pitkittäiseksi** ja **poikittaiseksi**. Voidaan siis erottaa yhtäältä **pitkittäisaspekti** ja **kvantiteetti**, toisaalta **poikittaisaspekti** ja **kvantiteetti**. Aika-akselimetafora käyttäen eroa voi luonnehtia sanomalla, että pitkittäinen näkökulma on aika-akselin suuntainen, poikittainen siihen nähden kohtisuora läpileikkaus.<sup>3</sup>

Pitkittäisaspekti käsittää ilmiöt, joita kielitieteessä aspektin käsitteellä on perinteisesti tarkoitettu: tilanteen ajallisen keston, ajallisen muutoksellisuuden ja tämän myötä sen,

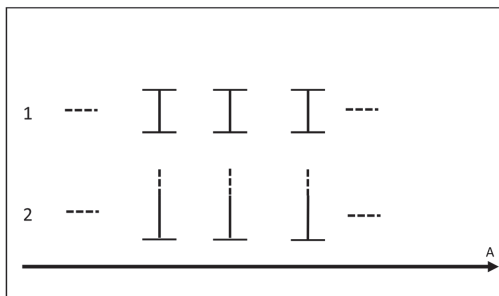
3 Osin samantapaisten mallin on hiljattain esitellyt Croft (2012), joka erottaa toisistaan tilanteiden ajallisen keston ja niiden mahdollisesti sisältämän kvalitatiivisen muutoksen. Croftin mallissa edellistä kuvataan vaakasuorassa ulottuvuudessa, jälkimmäistä pystysuorassa. Croft ei kuitenkaan kiinnitä erityistä huomiota tilanteiden rajattuuteen eikä tarkoitekvantiteettiin.

onko tilanne **teellinen** eli päätepisteellinen vai **ateellinen** eli päätepisteetön. Suomen objektin aspektuaalinen sijanvaihtelu heijastelee useimmiten juuri pitkittäisaspektiin liittyviä ilmiöitä. Esimerkiksi ateellisen lauseen *Pekka katseli televisiota* pitkittäisaspekti on rajaamaton, mitä ilmaisee objektin partitiivisija, kun taas teellisen lauseen *Pekka luki kirjan* pitkittäisaspekti on rajattu, mitä ilmaistaan totaaliobjektilla.

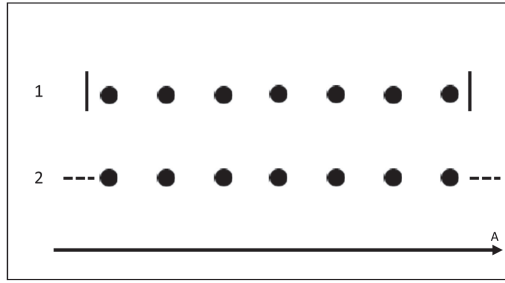
Poikittaisaspekti tarkoittaa vastaavasti läpileikkausta tilanteesta valittuna tarkasteluhetkenä. Esimerkiksi lause *Hammastahna estää reikiintymisen* ilmaisee totaaliobjektin avulla jatkuvasti vallitsevan tilan, jossa minä tahansa tarkasteluhetkenä reikiintyminen on täydellisesti estetty. Rajaa ei tällöin saavuteta ajan myötä tilanteen täytyessä, niin kuin pitkittäisaspektissa, vaan se vallitsee jatkuvana ja siten minä tahansa tarkasteluhetkenä. Tällaista jatkuvana vallitsevan tilan täydellisyyttä (Leino 1991, 164), kvasiresultatiivisuutta (Itkonen 1976) tai kontinuaatiivista resultatiivisuutta (Yli-Vakkuri 1973, 15; Huumo 2002, 518) ilmaisee suomessa tietyin ehdoin totaaliobjekti. Vastaava partitiiviojektillinen lause *Hammastahna estää reikiintymistä* esittää poikittaisaspektin rajaamattomana: se kertoo, että minä tahansa tarkasteluhetkenä tahna toimii reikiintymistä vastaan, muttei ehkä pysty sitä kokonaan estämään. Kummassakin versiossa pitkittäisaspekti on rajaamaton, sillä tilanteella ei ole ajallista päätepistettä, jonka saavutettuaan se päättyisi. Kuviot 1 ja 2 ilmentävät pitkittäis- ja poikittaisnäkökulmaa aspektiin.



Kuvio 1. Pitkittäisaspekti, rajattu tilannetyyppi (1) ja rajaamaton tilannetyyppi (2). A = aika-akseli.



Kuvio 2. Poikittaisaspekti, rajattu tilannetyyppi (1) ja rajaamaton tilannetyyppi (2). Kummassakin tapauksessa pitkittäisaspekti on rajaamaton.



Kuvio 3. Pitkittäiskvantiteetti, sulkeinen (1) ja avoin (2).

Substantiivilausekkeen lausekontekstissa ilmaisema kvantiteetti voidaan vastaavasti jakaa pitkittäiseen ja poikittaiseen tyyppiin, jotka molemmat voivat olla avoimia tai sulkeisia. Sekä objektin että S-argumentin sijamerkinnessä avokvantiteettia ilmaisee yleensä partitiivi (jolla lisäksi on muitakin kieliopillisia tehtäviä), sulkeiskvantiteettia nominatiivi tai (objektin sijana) akkusatiivi<sup>4</sup>. Pitkittäiskvantiteetti osallistuu tilanteeseen osa kerrallaan niin, että tilanteen kestäessä vaikutus kohtaa vähitellen kasvavaa osaa tarkoitteesta tai tarkoitepaljoudesta (tarkoite on tällöin ns. **inkrementaalinen teema** Dowty'n 1991 tunnetussa luokituksessa). Mikäli tarkoite on kvantiteetiltaan sulkeinen, tilanne päättyy, kun koko tarkoite tai tarkoitepaljous on osallistunut siihen. Tällöin pitkittäisaspekti on samalla rajattu. Esimerkki on lause *Pekka söi viinirypäleet*, jonka kuvaama tilanne saavuttaa päätepisteensä, kun kvantiteetiltaan sulkeinen rypälepajous on syöty kokonaan. Vastaava S-argumenttitapaus on *Juhlavieraat saapuivat yksitellen*: tilanne päättyy, kun koko nominatiivimuotoisen S-argumentin tarkoittama, pitkittäiskvantiteetiltaan sulkeinen vieraspajous on saapunut. Tulkinnan mahdollistavat teonlaadultaan rajaava verbi ja distributiivisuutta ilmaiseva adverbiaali *yksitellen*, jotka yhdessä kertovat monikkomuotoisen S-argumentin eri tarkoitteiden osallistuvan tilanteeseen eri hetkinä. Partitiivimuotoisen e-NP:n sisältävä eksistentiaalilause *Vieraita saapui yksitellen* taas esittää pitkittäiskvantiteetin avoimena, jolloin myös pitkittäisaspekti on rajaamaton (kuvio 3).

Poikittaiskvantiteetti edustaa poikittaisaspektin kaltaista läpileikkausta tarkoitekvantiteetista valittuna tarkasteluhetkenä. Pitkittäiskvantiteetin tapaan poikittaiskvantiteetti voi olla avoin tai sulkeinen. Esimerkiksi lause *Ostan sähkön tältä yhtiöltä* kuvaa totaaliobjektin avulla tilannetta, jossa jatkuvasti kaikki hankittu sähkö tulee kyseiseltä yhtiöltä – objektin tarkoitteen poikittaiskvantiteetti on sulkeinen minä tahansa tarkasteluhetkenä. Koska ostettavana on aines, jota toimitetaan asiakkaalle katkeamattomana virtana, lauseella ei ole sentyyppistä iteratiivista tulkintaa kuin vaikkapa lauseella *Ostan halot*

4 Käytän termiä **akkusatiivi** tarkoittamaan sekä yksikön *n*-päätteisiä objektimuotoja (esim. *Rakensin talon*) että eräiden elollistarkoitteisten pronominiinien *t*-päätteisiä muotoja (esim. *Näin sinut*). Päätteettömän objektin (*Talo rakennettiin*) muotoa kutsun nominatiiviksi. Termillä **totaaliobjekti** tarkoitan ISK:n (§ 925–930) tapaan kaikkia muita kuin partitiivimuotoisia objekteja, siis akkusatiivi- tai nominatiivimuotoisia.

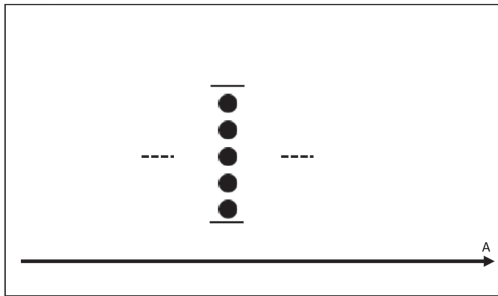
*naapurin isännältä* (‘joka ostokerralla, niin että kaikki käyttämäni halot tulevat hankituksi häneltä; tällaisten lauseiden kvantiteettitulkinnasta tarkemmin ks. Huumo 2006). Vastaavasti partitiiviobjektillinen *Ostan sähköä tältä yhtiöltä* ilmaisee poikittaiskvantiteetin avoimeksi: sähköä voidaan minä hyvänsä tarkasteluhetkenä hankkia muualtakin. Objektin sijaoppositio koskee esimerkissä nimenomaan poikittaiskvantiteettiä, sillä kummankin esimerkin pitkittäiskvantiteetti on avoin ja pitkittäisaspekti sitä myötä rajaamaton: sähköä ostetaan periaatteessa päättymättömästi. S-argumentin osalta vastaavaa oppositiota ilmentää Huumon (2006) tarkastelema esimerkkipari *Iltapäivän ajan museovieraat pääsivät sisään vain sivuovesta* (‘jatkuvasti kaikki vieraat, sulkeinen poikittaiskvantiteetti) ~ *Iltapäivän ajan museovieraita pääsi sisään vain sivuovesta* (‘jatkuvasti jonkin verran vieraat, avoin poikittaiskvantiteetti).

Pitkittäisen ja poikittäisen näkökulman eroja objektin ja osin S-argumentin sijamerkinnessä on käsitellyt Huumo (2006, 2010), objektia kvantifioivien *paljous-* ja lukumääräkvanttorien kannalta Huumo (tulossa a). Sijanvalinnan osalta objekti eroaa tämän artikkelin aiheena olevasta S-argumentista olennaisimmin siinä, että objektin sijamerkintään vaikuttavat suoraan aspektiseikat: rajaamaton pitkittäisaspekti aiheuttaa yleissäännön mukaan objektin partitiivimerkinnän, jolloin poikittäisaspektiin ja -kvantiteettiin liittyvät seikat jäävät sijanvalinnalla ilmaisematta (ks. myös Huumo 2013). S-argumentin sijamerkintään aspekti ei sellaisenaan vaikuta, joten (myöntölauseessa) kvantiteettiseikat ja määräisyys pääsevät suoremmin määräämään sijanvalintaa. Lähtökohtana on, että S-argumentin nominatiivimerkintä esittää kvantiteetin sulkeisena, partitiivimerkintä taas avoimena. Samalla sijamerkintä erottaa toisistaan perussubjektin ja e-NP:n, sillä perussubjekti on aina nominatiivissa, e-NP voi nominatiivin lisäksi olla myös partitiivissa.<sup>5</sup>

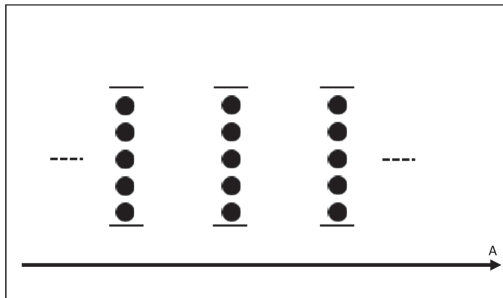
Nimenomaan pitkittäiseksi eli vaihteittain tilanteeseen osallistuvaksi hahmottuva kvantiteetti lienee S-argumentilla epätyypillisempi kuin objektiargumentilla, jonka tarkoitteiden vaihteittainen osallistuminen tilanteeseen on tavallisempaa. Tyypillisimmin S-argumentin kvantiteetti on pitkittäinen iteratiivisissa tilanteissa, joihin tarkoitteet osallistuvat vain hetkellisesti, peräkkäisinä hetkinä (*Vieraat saapuivat yksitellen*). Mikäli taas verbi on rajapakoinen, S-argumentin koko tarkoitepaljouden voidaan tavallisesti ymmärtää olevan tilanteessa mukana koko tarkasteluajan. Esimerkki on lausepari *Vieraat seisovat puutarhassa* ~ *Vieraita seisoi puutarhassa*. Siinä S-argumentin sijanvalinnan heijastama sulkeisen ja avoimen kvantiteetin oppositio vallitsee jatkuvana, eivätkä tarkoitteet (välttämättä) vaihdu ajan kuluessa. Näin kvantiteetti ei hahmotu pitkittäiseksi eikä siten rajaa pitkittäisaspektiakaan, sillä koko kvantiteetiltaan avoin tai sulkeinen vieraspaljous osallistuu tilanteeseen jatkuvasti eikä osapaljous kerrallaan. Sijanvalinnalla ilmaistaan esimerkissä kvantiteetin sulkeisuuden (nominatiivi) ja avoimuuden (partitiivi) vastakohtaa minä tahansa tarkasteluhetkenä, ja kvantiteetti on siten tyypiltään poikittainen.

<sup>5</sup> Nominatiivissa e-NP on silloin, kun sen edussana on jaotontarkoitteinen ja yksikössä (*Pihalla seisoo bussi*). Partitiivissa e-NP on silloin, kun sen edussana on jaollistarkoitteinen yksikkömuoto (*Kupissa on kahvia*) tai monikkomuoto (*Pihalla seisoo autoja*). Kielteisen eksistentiaalilauseen e-NP on partitiivissa (*Pihalla ei seisoo bussia*).

On kuitenkin helppo huomata, että tämä esimerkkipari eroaa edellä tarkastelemastani *museovieraat*-esimerkkiparista, jossa verbi oli leksikaaliselta aspektiltaan rajaava ja jossa tilanteeseen osallistuivat eri hetkinä S-argumentin eri tarkoitteet. Esimerkkipareja vertaamalla voi huomata, että poikittaiskvantiteetti jakautuu kahteen alatyyppiin: referenssiltään pysyvään ja referenssiltään vaihtuvaan. **Referenssiltään pysyvä poikittaiskvantiteetti** esiintyy silloin, kun poikittaiskvantifioitavan paljouden muodostavat koko tilanteen keston ajan samat tarkoitteet (kuvio 4). **Referenssiltään vaihtuva poikittaiskvantiteetti** taas esiintyy silloin, kun poikittaiskvantifioitavan paljouden muodostavat eri hetkinä eri tarkoitteet (kuvio 5).



Kuvio 4. Referenssiltään pysyvä, sulkeinen poikittaiskvantiteetti. Samat tarkoitteet ovat mukana tilanteessa jatkuvasti.



Kuvio 5. Referenssiltään vaihtuva, sulkeinen poikittaiskvantiteetti. Sulkeisen kvantiteetin muodostavat peräkkäisinä hetkinä eri tarkoitteet.

On korostettava, että myös referenssiltään vaihtuva poikittaiskvantiteetti on eri asia kuin pitkittäiskvantiteetti, sillä edellisessä kvantifointi kohdistuu tarkoitteepaljouteen aina valittuna tarkasteluhetkenä, ei ajassa kumuloituvaa kokonaispaljouteen niin kuin jälkimmäisessä. Esimerkiksi *museovieraat*-esimerkkiparissa pitkittäiskvantiteetti on avoin ja museovieraiden virta periaatteessa loputon riippumatta siitä, onko referenssiltään vaihtuva poikittaiskvantiteetti avoin (partitiivi) vai sulkeinen (nominatiivi). Silloin, kun poikittaiskvantiteetti on referenssiltään pysyvä, pitkittäiskvantifointia ei tapahdu, sillä se

edellyttää aina tarkoitteiden vaihtumista ajassa eli niiden peräkkäistä osallistumista tilanteeseen. Pitkittäisaspekti taas on tällaisissa lauseissa tavallisesti rajaamaton.

Havainnollistan eroja S-argumentin näkökulmasta vielä seuraavien esimerkkien avulla.

- (1) *Vieraita saapui yksitellen.* (Pitkittäiskvantiteetti avoin => pitkittäisaspekti rajaamaton)
- (2) *Vieraat saapuivat yksitellen.* (Pitkittäiskvantiteetti sulkeinen => pitkittäisaspekti rajattu)
- (3) *Pekka nukkui.* (Ei kvantifiointia; pitkittäisaspekti rajaamaton)
- (4) *Pekka matkusti Tampereelle.* (Ei kvantifiointia; pitkittäisaspekti rajattu)
- (5) *Vieraat seisoivat pihalla.* (Poikittaiskvantiteetti sulkeinen ja referenssiltään pysyvä; ei pitkittäiskvantifiointia; pitkittäisaspekti rajaamaton)
- (6) *Vieraita seisoi pihalla.* (Poikittaiskvantiteetti avoin ja referenssiltään pysyvä [tai vaihtuva]; ei pitkittäiskvantifiointia; pitkittäisaspekti rajaamaton)
- (7) *Remontin aikana museovieraat [’jatkuvasti kaikki’] pääsevät sisään sivuovesta.* (Poikittaiskvantiteetti sulkeinen ja referenssiltään vaihtuva => pitkittäiskvantiteetti avoin => pitkittäisaspekti rajaamaton).
- (8) *Remontin aikana museovieraita [’jatkuvasti jonkin verran’] pääsee sisään sivuovesta.* (Poikittaiskvantiteetti avoin ja referenssiltään vaihtuva => pitkittäiskvantiteetti avoin => pitkittäisaspekti rajaamaton).

Esimerkeissä 1–4 poikittaisnäkökulma ei nouse esille. Esimerkeissä 5 ja 6 sitä vastoin S-argumentin sijaoppositio nominatiivin ja partitiivin välillä heijastaa juuri poikittaisnäkökulmaa, sillä sija viestittää, onko S-argumentin tarkoitteen kvantiteetti sulkeinen vai avoin jatkuvan tilanteen minä tahansa tarkasteluhetkenä, eikä tämä ratkea pitkittäiskvantiteetin tapaan vasta tilanteen päättyessä. Leksikaaliselta aspektiltaan rajaavan verbin sisältävät lauseet 7 ja 8 sitä vastoin edellyttävät S-argumentin referenssin vaihtumista ajassa, sillä kunkin tarkoitteen osallistuminen on hetkellistä. Silti ilmaistu kvantifikaatio on luonteeltaan poikittainen, mikäli se ymmärretään hakasuluissa esitetyllä tavalla: se kertoo S-argumentin kvantiteetin luonteen minä tahansa tarkasteluhetkenä. Pitkittäiskvantiteetin muodostava museoon saapuvien vieraiden ajassa jatkuva virta on kummasakin esimerkissä avoin ja pitkittäisaspekti siten rajaamaton.

### 3. S-argumentin kvantifiointi

Tässä luvussa tarkastelen lähemmin kvanttorien tehtäviä S-argumenttina toimivassa NP:ssä. Tarkasteluni koskee perussubjektin (ks. ISK § 910) lisäksi erityisesti ns. e-NP:tä eli ns. eksistentiaalisubjektia, jonka subjektiudesta on fennistiikasta käyty runsaasti keskustelua (ks. esim. Hakanen 1972; 1978; Hakulinen ja Karlsson 1979, 163–166; Hakulinen 1983). Tuoreen puheenvuoron ja yhteenvedon esittävät Helasvuo ja Huumo (2010), jotka argumentoivat elementin subjektiksi analysointia vastaan. Alaluku 3.1 esittelee kvanttorien perussubjekteissa ja e-NP:issä esiintyvät muodot. Alaluku 3.2 tarkastelee kvanttorien



kykyä ilmaista pitkittäis- ja poikittaiskvantiteettia leksikaaliselta aspektiltaan rajaavien ja alaluku 3.3 rajapakoisten verbien yhteydessä. Alaluku 3.4 palaa lopuksi vielä perussubjektin ja e-NP:n rajanveto-ongelmiin kvanttorien näkökulmasta.

### 3.1. Perussubjekti, e-NP ja kvanttorit

Perussubjektin ja e-NP:n tehtävänjako noudattelee fennistisessä kuvauksessa lausetyyppien rajanvetoa. Perussubjekti eroaa sekä objektista että e-NP:stä periaatteellisesti siinä, että se toimii lauseen semanttisena lähtöpisteenä (Langacker 1991, 382–383; suomen kielen kannalta ks. Huumo 1997; 2003, Helasvuo ja Huumo 2010). Tämä tarkoittaa sitä, että perussubjekti esittelee lauseen kuvaaman tilanteen sellaisen osallistujan, jonka kannalta koko tilannetta – mm. sen kesto – tarkastellaan (esimerkki 9).

- (9) Huoltomiehet pystyttivät tienvarteen aurausmerkkejä.

Esimerkki 9 voidaan ymmärtää merkityksessä ’joukko huoltomiehiä pystytti yhteisvoimin merkin kerrallaan.’<sup>6</sup> Tällöin subjektin tarkoitepaljouden toimintaa seurataan ajassa, kun taas objektin eri tarkoitteet ovat tilanteessa mukana yksi kerrallaan ja hetkellisesti. Tällaisessa tulkinnassa subjektin sulkeiskvantiteetti hahmottuu tyypiltään poikittaiseksi ja referenssiltään pysyväksi, sillä sama määräpaljous huoltomiehiä osallistuu tilanteeseen sen alusta loppuun asti ja on siten mukana minä tahansa tarkasteluhetkenä. Objektin tarkoitteen kvantiteetti taas on pitkittäinen, sillä merkit pystytetään ajallisesti peräkkäin, ja tilanne päättyy, kun kaikki merkit on pystytetty.

S-argumentin koko tarkoitepaljouden jatkuvan mukanaolon tulkinta ei yleensä ole pakollinen, vaan erilaiset kollektiiviset ja distributiiviset tulkintavaihtoehdot ovat mahdollisia. Tällöin esimerkiksi monikkomuotoisen S-argumentin eri tarkoitteiden osallistuminen voi olla paitsi samanaikaista myös peräkkäistä. S-argumentin kvantiteetti on ylipäätään ajan suhteen joustava (tulkintojen kollektiivisuudesta ja distributiivisuudesta ks. Vilkuna 1992, 48–51). Lisäksi S-argumentin sijanvalinta vaikuttaa asiaan: referenssiltään pysyvä poikittaiskvantiteetti lienee juuri perussubjektin tuntomerkitön tehtävä, kun taas partitiivimuotoiset e-NP:t nostavat helpommin esille kvantiteetin pitkittäisen tulkinnan, mikä piirteenä liittyy niiden epäsubjektimaisuuteen. E-NP:llä ei nimittäin ole lauseessa lähtöpisteen tehtävää (Huumo 1997; 2003), vaan eksistentiaalilauseessa lähtöpisteenä toimii tyypillisesti adverbiaali, jonka ilmaiseman lokaliteetin näkökulmasta esimerkiksi tilanteen kesto tarkastellaan (näkökulmasta ks. myös Schlachter 1958, 57–72; Siro 1960, 46; Ikola 1961, 29–30; Itkonen 1976, 186 ja Hakanen 1980, 158).

Koska S-argumentin sija sekä subjektin ja verbin kongruenssi tai sen puute ovat tärkeimpiä lausetyyppien erottelukriteerejä, kvanttorien käyttäytyminen S-argumentteina toimivissa lausekkeissa on ilmiö, jolla voi olla heijastuksia myös lausetyyppiäotteluun. Kvantifoiduista lausekkeista perussubjektina voi norminmukaisessa yleiskielessä esiintyä

<sup>6</sup> Tämä on luonnollisesti vain esimerkin yksi mahdollinen tulkinta.

vain nominatiivimuotoinen, lukumääräkvanttoren sisältävä NP. Esimerkkejä ovat lauseet 10–12.

- (10) Useat lapset leikkivät pihalla. (Intransitiivilause)  
 (11) Harva turisti antoi kerjäläiselle rahaa. (Transitiivilause)  
 (12) Moni kakku on päältä kaunis. (Kopulalause)

Paljouskvanttoren tai partitiivimuotoisen lukumääräkvanttoren sisältävä NP sitä vastoin ei ole fennistiikassa vallitsevan käsityksen mukaan perussubjekti vaan luokituu e-NP:ksi ja tekee siten lauseesta eksistentiaalisen (13).

- (13) Useita ~ paljon ~ valtavasti lapsia leikki pihalla.

Muodon näkökulmasta yksiselitteisimmin e-NP:n tehtävää edustaa esimerkissä (13) partitiivimuotoinen, kongruoivan lukumääräkvanttoren sisältävä lauseke (*useita lapsia*), mutta myös paljonkvanttoren sisältäviä S-argumentteja (*paljon lapsia*) on fennistisessä kirjallisuudessa yleensä käsitelty eksistentiaalisubjekteina (e-NP:inä) asiaa juuri problematisoimatta (ks. esim. Hakulinen ja Karlsson 1979, 166–167). Toisaalta Yli-Vakkuri (1979, 184) on osoittanut, että sellaiset ilmaukset kuin *runsaasti vettä*, *paljon ihmisiä* tai *useita ihmisiä* voidaan katsoa ”kvantiteetin suhteen määritellyiksi” samaan tapaan kuin nominatiivimuodot (*vesi*, *ihmiset*). ”Kvantiteetin suhteen neutraaleja” taas ovat hänen terminologiassaan paljaat ainesanojen ja monikon partitiivimuodot kuten *vettä* ja *ihmisiä*. Paavo Siron (1957) tunnettua spesiesluokittelua hyödyntäen Yli-Vakkuri (1979, 184) toteaa edelleen, että ”osa partitiivisubjektikeskustelun partitiivisubjekteista [= kvanttoren sisältävät tapaukset] – kuuluu definiittisen kvantitatiivisen spesieksen piiriin”; toisin sanoen ne ilmaisevat tässä käytetyin termein sulkeiskvantifointia mutta ovat samalla tyyppillisesti indefiniittisiä.

On näin ollen perusteita pitää ainakin paljonkvanttoren sisältäviä e-NP:itä paljaista partitiivimuodoista erillisenä e-NP:n alatyypinä, sillä ne eivät ilmaise samantapaista kvantiteettia. Tätä voi testata erilaisilla keston ilmauksilla. Esimerkiksi kestoja ilmaiseva osma (objektinsijainen määrän adverbiaali, esimerkiksi *tunnin*, *päivän*; ks. Tuomikoski 1978) sopii tavallisesti pitkittäisaspektiltaan muutoin rajaamattoman predikaation yhteyteen (*Pekka katseli televisiota tunnin*). Inessiivimuotoinen keston adverbiaali (*tunnissa*, *päivässä*) taas sopii pitkittäisaspektiltaan rajatun predikaation yhteyteen (*Pekka luki kirjan päivässä*; kestonilmausten tehtävistä tarkemmin ks. esim. Leino 1991, 183–186). Vaikka tällaisilla keston ilmauksilla on fennistiikassa ollut tapana testata nimenomaan objektin sijanvaihtelun heijastamaa lauseiden aspektuaalista luonnetta, ne korreloivat hyvin myös S-argumentin kvantiteettiluonteen aiheuttamien rajattuus- tai rajaamattomuustulkintojen kanssa nimenomaan pitkittäisaspektin osalta.

Esimerkiksi kvantifioimattoman, partitiivimuotoisen S-argumentin sisältävä lause *Vieraita saapui tunnin* on hyväksyttävä, koska keston osma *tunnin* liittyy siinä pitkittäisaspektiltaan muutoin rajaamattomaan predikaatioon. Pitkittäisaspektin rajaamattomuus puolestaan johtuu partitiivin ilmaisemasta avoimesta pitkittäiskvantiteetista. Sitä vastoin lause *?Paljon vieraita saapui tunnin* on vastahankainen, koska paljonkvanttoren

määrittämä S-argumentti esittää pitkittäiskvantiteetin sulkeisena, mikä puolestaan rajaa pitkittäisaspektin. Keston osma taas ei tunnetusti sovi yhteen aspektiltaan muutenkin rajattujen predikaatioiden kanssa (ks. Leino 1991, 183–186). Käypä on tällaisessa tapauksessa keston inessiiviadverbiaali: *Paljon vieraita saapui tunnissa* (Leino 1991; suomen ajankeston ilmauksista ks. myös Alhoniemi 1979). Tässä suhteessa kvanttorin sisältävä e-NP käyttäytyy enemmän nominatiivi- kuin partitiivimuotoisten e-NP:iden tyyppisesti (vrt. *Asemalle saapui paikallisjuna; Vauvalle kasvoi hiukset*).

Partitiivimuotoinen e-NP ei normitetussa yleiskielessä voi esiintyä transitiivilauseessa eikä kopulalauseessa vaan indikoi esiintyessään aina lauseen eksistentiaalisuutta. Kvanttorien eri muotojen välillä on kuitenkin eroja, jotka liittyvät niiden mahdollisuuksiin esiintyä e-NP:n tehtävässä olevassa lausekkeessa. Lukumääräkvanttorin yksikön partitiivi (*useaa, muutamaa*) edellyttää kvantifioitujen tarkoitteiden laskettavuutta ja voi siksi esiintyä e-NP:ssä vain tyypissä, jossa ilmaistaan jaollisen tarkoitteen usean eri alalajin avokvantiteettia (esimerkki 14); englannin vastaavia ilmauksia käsittelee Carlson (1980, 29).

- (14) Jyrkin juhlassa oli tarjolla useaa eri konjakkia.

Muista kvanttoreista poikkeavasti käyttäytyy funktioltaan eriytynyt muoto *monta*, jonka on todettu usein toimivan lukusanan nominatiivin kaltaisessa funktiossa (ks. Branch 2001; Huumo tulossa c). Voikin pohtia, tuleeko e-NP:nä ylipäätään pitää sellaisia tapauksia kuin *Monta autoa seisoo pihalla* (vrt. *Kolme autoa seisoo pihalla*). Poikkeukselliseksi tällaisen e-NP:n tekee se, että kvantifioitavana on yksikkömuotoinen, jaotontarkoitteinen substantiivi, jollaiset muutoin esiintyvät e-NP:n tehtävässä nominatiivimuotoisina (*Pihalla seisoo auto ~ \*autoa*). Tyypillistä e-NP:tä *monta*-lauseke taas muistuttaa indefiniittisyytensä osalta. *Monta*-kvanttori ei esimerkiksi salli lukusanojen tapaista verbin monikkokongruenssia, jolla ilmaistaan subjektin definiittisyyttä (esimerkit 15 ja 16; ks. myös ISK § 1276).

- (15) Kaksi edustajaamme kävi (~ kävivät) Pariisissa.  
 (16) Monta edustajaamme kävi (~\*kävivät) Pariisissa.

Kvanttorien näkökulmasta perussubjektin ja e-NP:n rajanvedossa on merkille pantavaa myös se, että nominatiivimuotoinen, lukumääräkvanttorin määrittämä NP ei aina tunnu sopivan luontevasti verbinjälkeisen, tarkoitteeltaan uuden e-NP:n tehtävään. Epäluontevahkoja ovat siten sekä yksikkömuotoisen kvantfioitun e-NP:n sisältävä esimerkki 17 (ks. myös Branch 2001, 200) että vastaava monikkotapaus 18.

- (17) ? Pihalla on usea ~ harva ~ moni auto.<sup>7</sup>  
 (18) ? Pihalla on useat ~ harvat ~ monet autot.

Poikkeuksena ovat 'usea määräpaljous' -merkityksen ilmaukset, jotka ovat hyväksyttäviä (19).

<sup>7</sup> Eri kvanttoreiden hyväksyttävyyys tässä esimerkissä kuitenkin vaihtelee: *usea* on vain lievästi vastahankainen, *moni* lähes epäkieliopillinen.

## (19) Kaapissa on useat shakkinappulat ~ monet sukut.

Erikoislaatuista tällaisissa esimerkeissä on juuri yksikkömuodon 17 vastahankaisuus, sillä yleensä jaotontarkoitteinen yksikkömuotoinen e-NP on nimenomaan nominatiivissa: *Pihalla on auto* (vastaavista objektitapauksista ks. Huumo, tulossa a; kvantifikaatiosta ja definiittisyydestä ks. myös Vilkuna 1992, 65–66)<sup>8</sup>. Monikolliset e-NP:t taas ovat muutenkin yleensä partitiivisijaisia (*Pihalla on autoja*), joten monikon osalta nominatiivimuotoisen S-argumentin sisältävän esimerkin (18) outous ei ole odotuksenvastaista: esimerkki olisi epäluonteva myös ilman kvanttoria (?*Pihalla on autot*). Odotuksenmukainen on tässä partitiivimuoto: *Pihalla on (useita) autoja*.

Kuten tutkimuskirjallisuudessa on todettu, partitiivi pyrkii toisinaan esiintymään myös transitiivisen lauseen subjektiargumentin (ns. A-argumentin) sijana (ks. Yli-Vakkuri 1979; Huumo, tulossa b käyttää termiä partitiivi-A). On kiinnostavaa, että tällaisissa tapauksissa A-argumenttiin tyypillisesti sisältyy joko *paljous-* tai lukumääräkvanttori, joskin myös kvantifioimattomia tapauksia esiintyy. Löydösten valossa näyttää siltä, että partitiivisen A-argumentin esiintyminen keskittyy tiettyihin verbeihin sekä matalan transitiivisuuden konteksteihin, joissa myös objekti-NP on useimmiten partitiivissa (Huumo, tulossa b). Ilmiö heijastellee painetta ilmaista indefiniittistä avokvantiteettia partitiivilla myös A-argumentissa samaan tapaan kuin sitä voidaan ilmaista S-argumentissa (e-NP:ssä). Yli-Vakkurin (1979) antama selitys ilmiölle onkin se, että eräiden (lukumäärä)kvanttorien nominatiivimuodot (*usea ~ useat, moni ~ monet*) ilmaisevat sellaisia erikoismerkityksiä, joita partitiivimuodoilla ei ole. Tällaisia erikoismerkityksiä ovat ainakin suhteellinen 'osa määräpaljoudesta' -merkitys sekä 'usean määräpaljouden' merkitys (esimerkiksi *Vaunuja vetivät useat hevoset* 'usea hevosvaljakko').

## 3.2. S-argumentin kvantifointi ja keston ilmaukset: rajaava verbi

Jos *paljous-* tai lukumääräkvanttorin sisältäviä S-argumentteja tarkastelee kvantiteetin ilmaiseamisen ja tilanteen keston näkökulmasta, voi havaita samantapaisia merkityssuhteita kuin ne, jotka esiintyvät kvantifioitujen ja kvantifioimattomien objektien välillä (Yli-Vakkuri 1973; 1979; Huumo, tulossa a). Pääerona on se, että S-argumentin toisin kuin objektin sijamerkintä ei suoraan heijastele aspektia. Esimerkiksi yksikkömuotoisen, *paljouskvanttorin* määrittämän objektin rajaamatonta aspektia ilmaisevalla partitiivisijalla (*Yritys rakentaa useaa taloa mäelle*) ei ole vastinetta S-argumentin merkinnässä (\**Useaa taloa kohoaa mäelle*; eräistä poikkeuksista ks. Huumo 2006). Yli-Vakkuri (1973; 1979) on todennut, että kvantifioitu partitiivisijainen objekti-NP käyttäytyy aspektuaalisesti eräissä

8 Sellaiset kymmenellä jaollisten lukusanon monikon nominatiivimuodot kuin *kymmenet* tai *sadat* voivat joskus saada erilaisen kvantiteettitulkinnan esiintyessään yhtäältä verbinetisenä perussubjektina ja toisaalta verbinjälkeisenä e-NP:nä, joista viimeksi mainitussa tehtävässä esiintyessään niiden neutraali muoto olisikin partitiivi, esimerkiksi *Kymmenet sukut lojuivat lattialla* (joko 'kymmenittäin sukkiä' tai 'kymmenen sukkiparia') ~ *Lattialla lojui(vat) kymmenet sukut* ('kymmenen paria') ~ *Lattialla lojui kymmeniä sukkiä* ('kymmenittäin sukkiä').

suhteissa totaaliobjektin tavoin, sillä se sallii partitiivisijansa kannalta odotuksenvastaisesti lauseeseen inessiivimuotoisen keston ilmauksen (*Lääkäri tutkii useita potilaita tunnissa*). Huumo (tulossa a) toteaa, että näin voi olla jopa silloin, kun verbi on leksikaaliselta aspektiltaan rajapakoinen, esimerkiksi *Selailen päivässä useaa blogia*. Myös kvantifioitu S-argumentti käyttäytyy joskus tällä tavoin ja poikkeaa tässä sekä nominatiivimuotoisesta perussubjektista että kvantifioimattomasta partitiivimuotoisesta e-NP:stä. Tarkastelen seuraavaksi eräitä tällaisia tapauksia lauseissa, joiden verbi on aspektiltaan rajaavaa tyyppiä.

Pitkittäisaspektiltaan rajattua tilannetta kuvaavassa lauseessa kesto voidaan yleisen säännön mukaan (ks. esim. Leino 1991, 183–186) ilmaista inessiivimuotoisella keston adverbiaalilla (*Hän teki työn tunnissa ~ päivässä*), muttei keston osmalla (\**Hän teki työn tunnin ~ päivän*). Tämä koskee paitsi transitiivisia lauseita (jollaisten kestonilmauksia Leino 1991 tarkastelee objektin sijamerkinän näkökulmasta) myös intransitiivisia lauseita, esimerkiksi *Pekka kävi Tampereella \*päivän ~ päivässä* (kun ilmaistaan kertaluonteista eikä toistuvaa 'käymistä', vrt. *Pekka kävi Tampereella töissä vuoden*) Vastaavasti pitkittäisaspektiltaan rajaamatonta tilannetta kuvaavaan predikaatioon voidaan liittää osma muttei inessiiviadverbialia: *Pekka loikoili rannalla päivän ~ \*päivässä* (silloin, kun ilmaistaan jatkuvaa rajapakoista tilannetta eikä inkoatiivisesti tällaisen tilanteen alkua niin kuin lauseessa *Helmikuussa Pekka osti äkkilähdön Kanarialle, ja päivässä hän jo loikoili rannalla*; inkoatiivisista tulkinnoista ks. Leino 1991, 184–185) Näissä esimerkeissä keston adverbiaalit rajaavat yksikkömuotoisen S-argumentin tarkoitteen toiminnan ajallista ulottuvuutta, siis pitkittäisaspektia. Juuri tällaisiin (etupäässä vastaaviin transitiivisiin) tapauksiin pohjaa paljolti fennistisen kirjallisuuden kestonilmausten analyysi.

Mikäli S-argumenttina on monikon nominatiivissa oleva perussubjekti, monikkomuodon mahdollisuus kollektiivisen ja distributiivisen tulkinnan vaihteluun avaa myös aspektille laajempia tulkintamahdollisuuksia. Esimerkiksi *käydä*-verbi (merkityksessä 'mennä paikkaan ja sieltä pois', kuten *Hän kävi asuntomessuilla*) on leksikaaliselta aspektiltaan rajaava. Kuitenkin monikkomuotoinen subjekti esimerkissä (20) mahdollistaa keston osman esiintymisen.

(20) Ihmiset kävivät asuntomessuilla koko päivän.

Osman ei esimerkissä (20) ymmärretä rajaavan yksittäisiä osatilanteita vaan kollektiivista tilannetta, johon monikkomuotoisen subjektin tarkoitteet osallistuvat distributiivisesti osapaljouksina. Samassa kontekstissa inessiiviadverbialia (esimerkki 21) rajaa toisaalta juuri osatilanteiden eli yksittäisten 'käymisten' kesto, mikäli lauseen tulkinta on distributiivinen.

(21) Ihmiset kävivät asuntomessuilla päivässä.

Keston ilmausten erilaisiin tulkintoihin esimerkeissä 20 ja 21 on syynä se, että predikaatio 'käydä asuntomessuilla' on pitkittäisaspektiltaan rajattu, ja siksi osma ei – perussäännön mukaisesti (vrt. Leino 1991, 183–186) – kykene sitä uudestaan rajaamaan. Tästä syystä osman on esimerkissä 20 asetettava rajaamaan kollektiivista kokonaisprosessia, joka hahmotetaan iteratiiviseksi. Inessiiviadverbialia esimerkissä 21 sitä vastoin

sopii semanttisesti yhteen verbin ilmaiseman, pitkittäisaspektiltaan rajatun predikaation kanssa ja voi siksi saada myös distributiivisen tulkinnan.

Kestonilmausten tulkinta on osin toisenlainen eksistentiaalilauseissa (22 ja 23).

(22) ? Ihmisiä kävi asuntomessuilla päivässä.

(23) Ihmisiä kävi asuntomessuilla koko päivän.

Esimerkissä 22 partitiivimuotoisen e-NP:n läsnäolo tekee inessiiviadverbiaalista vastahankaisen verrattuna nominatiiviesimerkkiin 21. Osma sen sijaan sopii myös partitiivimuotoisen e-NP:n yhteyteen, kuten esimerkki 23 osoittaa. Esimerkin 22 inessiiviadverbiaalin vastahankaisuus liittyy lauseen eksistentiaalisuuteen, tarkemmin sanoen siihen, että keston ilmauksen näkökulma on lokaliteetissa eikä e-NP:n tarkoitteiden toiminnassa (yksityiskohtaisemmin Huumo 1997, 2003). Tämä tarkoittaa sitä, että tarkastelussa ei oteta huomioon lokaliteetin ulkopuolisia tapahtumia, esimerkiksi asuntomessuille ja sieltä pois matkustamisen kestoa, jolloin inessiivimuotoakaan ei voi luontevasti ymmärtää näitä seikkoja määrittäviksi. Partitiivisen e-NP:n ilmaiseva pitkittäiskvantiteetti puolestaan on avoin ja lauseen pitkittäisaspekti sitä myötä rajaamaton, joten keston inessiivi, joka siis sopii yhteen vain pitkittäisaspektiltaan rajattujen predikaatioiden kanssa, ei voi esimerkissä 22 rajata myöskään kollektiivista kokonaistilannetta.

Mikäli tämäntapaisten lauseiden S-argumentteihin liittyy kvanttoireita, niiden tulkinta on edellä sanottuun nähden osin erilainen. Lukumäärä- tai *paljouskvanttorin* sisältävän S-argumentin voidaan nimittäin ymmärtää ilmaisevan keston adverbiaalinen kuvaaman jakson sisällä kertyvää pitkittäiskvantiteettia, joka hahmottuu tällöin kvanttorin vaikutuksesta sulkeiseksi ja tekee pitkittäisaspektista rajatun. Tästä syystä kvantifoidun partitiivimuotoisen e-NP:n sisältävään lauseeseen sopii kestoa ilmaiseva inessiiviadverbiaali (esimerkki 24).

(24) Päivässä asuntomessuilla kävi useita ~ satoja ~ valtavasti ~ paljon ihmisiä.

Inessiiviadverbiaali ei esimerkissä 24 ilmaise yksittäisten 'käymisten' kestoa vaan kokonaisjaksoa, jonka aikana S-argumentin tarkoitteista kertyy kvanttorin ilmaiseva *paljous* (*päivässä* [kävijöitä on] *useita ~ satoja ~ valtavasti ~ paljon*). Mikäli kvantifioitu S-argumentti on nominatiivissa (ja siten perussubjekti), inessiiviadverbiaalin tulkinta voi olla paitsi tällä tavoin kollektiivinen myös distributiivinen (esimerkki 25).

(25) Useat ihmiset kävivät asuntomessuilla päivässä.

Esimerkki 25 voidaan ymmärtää kestonilmauksen osalta distributiivisesti ('kukin päivässä') tai esimerkin 24 tapaan kumulatiivisesti ('päivän aikana useat'). Kvanttori mahdollistaa toisin sanoen kummassakin esimerkissä kumulatiivisen kvantiteetin tulkinnan, jossa pitkittäiskvantiteetti ymmärretään sulkeiseksi riippumatta siitä, onko S-argumentti nominatiivissa (perussubjekti) vai partitiivissa (e-NP). Samalla kvanttori mahdollistaa inessiiviadverbiaalille iteratiivista kokonaistilannetta rajaavan tulkinnan, jollaista sillä ei ole vastaavissa kvantifioimattomissa tapauksissa (esimerkit 21 ja 22).

Inessiiviadverbiaalista poiketen keston osma ei vaikuta luontevalta esimerkin 24 tapaisessa eksistentiaalilauseessa (esimerkki 26).

(26) ? Useita ~ satoja ~ muutamia ihmisiä kävi asuntomessuilla koko päivän.

Kuten edellä kuitenkin nähtiin, osma sopii silti kvantifioimattomaan tyyppiin (esimerkki 23). Ero selittyy tässäkin osman perustehtävällä: se rajaa predikaatiota, joka muuten olisi pitkittäisaspektiltaan rajaamaton. Kun kvantifioimaton partitiivimuotoinen S-argumentti (e-NP) ilmaisee pitkittäistä avokvantiteettia (esimerkki 23), lauseen kokonaisaspekti on rajaamaton huolimatta siitä, että yksittäiset osatilanteet, joihin kukin S-argumentin tarkoite osallistuu (yksittäisten ihmisten asuntomessuvierailut), ovat aspektiltaan rajattuja. Mutta kun kvanttori jo rajaa pitkittäiskvantiteetin ja sen myötä pitkittäisaspektin (esimerkki 26), osma ei voi sitä enää uudestaan rajata. Ero on siten periaatteeltaan samantapainen kuin objektitapauksissa (esimerkit 27 ja 28; ks. Yli-Vakkuri 1979; Huumo, tulossa a).

(27) Pekka söi viinirypäleitä tunnin.

(28) ? Pekka söi kymmeniä viinirypäleitä tunnin.<sup>9</sup>

Edellä sanotun perusteella voidaan esittää sellainen yleistys, että kun sekä ydinpredikaation kuvaaman tilanteen (esimerkissä 26 'asuntomessuilla käymisen') että kollektiivisen iteratiivisen tilanteen ('sulkeisen paljouden muodostavien messuvieraiden ajassa toisiaan seuraavat käynnit') pitkittäisaspekti on rajattua tyyppiä, osmaa ei voida käyttää kummallakaan tasolla tilanteen kestoa rajaavana ilmauksena.

Toisin käyttäytyvät tapaukset, joissa kvanttorin ilmaisema kvantiteetti ymmärretäänkin poikittaiseksi eikä pitkittäiseksi. Tällainen tulkinta on mahdollinen ainakin paljouskvanttorien yhteydessä (esimerkki 29).

(29) Koko päivän asuntomessuilla kävi paljon ihmisiä.

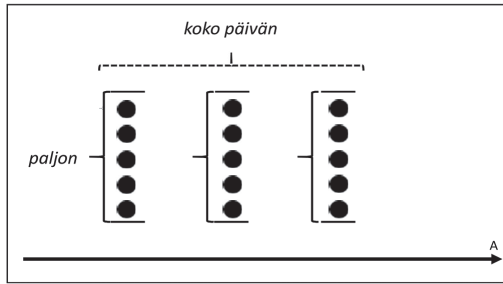
Esimerkki 29 on hyväksyttävä merkityksessä 'kunakin hetkenä kävijöitä oli paljon' (ks. kuviota 6). Ilmaistu poikittaiskvantiteetti on tällöin referenssiltään vaihtuvaa tyyppiä: kävijöinä ovat eri ihmiset eri hetkinä. Kun kvanttori tällä tavoin määrittää poikittaista eikä pitkittäistä kvantiteettia, pitkittäisaspekti jää rajaamattomaksi ja keston osma voi sitä rajata. Lause kävisikin vastahankaiseksi, mikäli ilmaistu kvantiteetti hahmotettaisiin pitkittäiseksi.

Lukumääräkvanttori ei synnytä kuvion 6 kaltaista tulkintaa yhtä helposti kuin paljouskvanttori (esimerkki 30).

(30) ? Koko päivän asuntomessuilla kävi useita ihmisiä.

Esimerkki (30) on vastahankainen, koska kvantifikaatio lausekkeessa *useita ihmisiä* hahmotetaan rajaavan verbin vaikutuksesta pikemminkin pitkittäis- kuin poikittaiskvantiteettiin liittyväksi. Esimerkki ei tästä syystä saa esimerkin 29 kaltaista tulkintaa. Ero näkyy vielä selvemmin, jos verbinä on täysin punktuaalinen *saapua*: *Koko päivän asuntomessuille saapui paljon (~ ?useita) ihmisiä*.

9 Esimerkillä (28) on kuitenkin mahdollinen tulkinta 'Pekalta kesti tunnin syödä kymmeniä viinirypäleitä, jolloin kvantiteetti ymmärretäänkin sulkeiseksi, vrt. (*Pekka on niin hidas puuseppä, että hän rakentaa kahta linnunpönttöä koko viikon*). Kyseessä on rajatapaus, jossa pitkittäisaspektiltaan rajattava prosessi ehtii juuri ja juuri valmiiksi osman ilmaisemassa ajassa.



Kuvio 6. Kvantiteetin ja aspektin suhde lauseessa *Koko päivän asuntomessuilla kävi paljon ihmisiä*, joka ilmaisee referenssiltään vaihtuvaa, sulkeista poikittaiskvantiteettia. Yhtenäinen pystysuora kaarisulku kuvaa kvanttoria paljon esittämää poikittaiskvantifikaatiota, vaakasuora katkonainen kaarisulku keston osman *koko päivän* tehtävää rajata pitkittäisaspektia.

### 3.3. S-argumentin kvantifointi ja keston ilmaukset: rajapakoinen verbi

Mikäli verbi on aspektiluonteeltaan rajapakoinen, keston osma voi eksistentiaalilauseessa saada vaihtoehtoisesti ydinpredikaatiota (monikkomuotoisen e-NP:n kunkin tarkoitteen toimintaa) tai kollektiivista kokonaistilannetta rajaavan tulkinnan (esimerkki 31).

(31) Useita ~ satoja ~ paljon ihmisiä vaelteli asuntomessuilla koko päivän.

Esimerkki 31 voi tarkoittaa joko a) '(koko) ihmispaljouden vaeltelu messuilla kesti koko päivän' tai b) 'minä tahansa kyseisen päivän hetkenä messuilla vaelteli ilmaistu paljous ihmisiä'. Tulkinnessa a) osma rajaa ydinpredikaation ilmaisemaa tilannetta ja kvanttoria ymmärretään ilmaisevan referenssiltään pysyvää poikittaiskvantiteettiä: seurataan yhden ja saman ihmispaljouden toiminnan ajallista kestoa. Tulkinnessa b) seurataan tilannetta asuntomessuilla läpi osman ilmaiseman ajanjakson: millä hyvänsä tarkasteluhetkellä messuilla on riittävä määrä ihmisiä muodostamaan kvanttoria ilmaiseman paljouden, vaikka yksilöt voivatkin päivän mittaan vaihtua. Kvanttorin ilmaisema poikittaiskvantiteetti hahmottuu tällöin referenssiltään vaihtuvaksi. B-tyyppisen tulkinnan saa myös kvantifioimaton partitiivimuotoinen e-NP (esimerkki 32).

(32) Ihmisiä vaelteli asuntomessuilla koko päivän.

Kuten luvussa 3.2 käsiteltyjen rajaavien predikaattien yhteydessä, myös esimerkissä (31) paljouskvanttoria (*paljon ihmisiä*) voi nähdäkseni luontevammin ymmärtää kuvaavan referenssiltään vaihtuvaa, lukumääräkvanttoria (*useita ihmisiä*) taas referenssiltään pysyvää poikittaiskvantiteettiä. Ero ei kuitenkaan ole niin selvä kuin luvun 3.2 lopussa tarkastelemissani, rajaavan verbin sisältävissä tapauksissa.

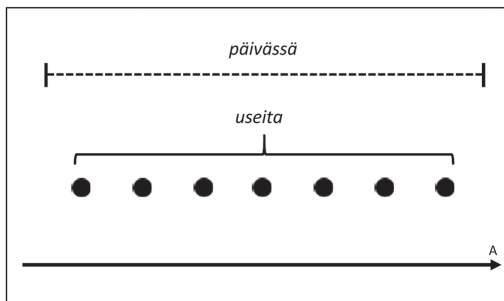
Kuten eräät kvantifoidut objektitapaukset (esimerkiksi *Selailen useaa blogia päivässä*; ks. Huumo, tulossa a) myös kvantifoidut S-argumentit mahdollistavat toisinaan rajapakoisinkin verbin yhteydessä inessiivimuotoisen keston adverbialin esiintymisen, vaikka



perussäännön mukaan tämä ei yleensä ole mahdollista (*?Pekka loikoili päivässä*). Näin voi olla, jos kvanttoria määrittämä kvantiteetti ymmärretään pitkittäiseksi eli siten, että S-argumentin eri tarkoitteet osallistuvat tilanteeseen peräkkäisinä hetkinä. Esimerkkejä ovat lauseet 33 ja 34.

- (33) Rannalla loikoilee päivässä useita ~ satoja ihmisiä.  
 (34) Hammaslääkärin tuolissa istuu päivässä useita potilaita.

Ilman kvanttoria (33) ja (34) eivät olisi luontevia inessiiviadverbiaalin kera (*?Rannalla loikoili ihmisiä päivässä* ja *?Hammaslääkärin tuolissa istuu päivässä potilaita*). Esimerkkien kvantiteettisuhteita kuvaa kuvio 7.



Kuvio 7. Hammaslääkärin tuolissa istuu useita potilaita päivässä. Kvanttori (yhtenäinen kaarisulku) rajaa pitkittäiskvantiteetin, ja inessiiviadverbiaali (katkoviivalla merkitty jana) ilmaisee tilanteen keston.

Myös maailmantieto vaikuttaa asiaan: mikäli pitkittäiskvantifioivan tulkinnan mahdollistava tarkoitteiden vaihtuminen ajassa ei ole luontevaa, inessiivimuoto käy kvanttoria läsnäolosta huolimatta vastahankaiseksi (esimerkit 35 ja 36).

- (35) ? 7A-luokalla opiskelee kymmeniä oppilaita päivässä.  
 (36) ? Pekan suussa on useita paikattuja hampaita vuodessa.

Esimerkit 33 ja 34 osoittavat myös, että vaikka verbin teonlaatu olisikin luonteeltaan rajaamaton (kuten verbillä *istua*), S-argumentin eri tarkoitteiden osallistuminen tilanteeseen voidaan silti ymmärtää esimerkiksi maailmantiedon perusteella peräkkäiseksi: hammaslääkärin tuolissa istuu yksi potilas kerrallaan. Kvanttorin tehtävänä on tällöin ”summata” inessiiviadverbiaalin ilmaiseman jakson aikana kertyvä tarkoitteiden pitkittäiskvantiteetti, mikä sitten mahdollistaa inessiiviadverbiaalin käytön rajapakaisen verbin yhteydessä. Tekijä, joka rajaa tilanteen pitkittäiskvantiteetin ja mahdollistaa siten inessiiviadverbiaalin, ei ole verbin kuvaaman tilanteen oma aspektiluonne, vaan kvanttoria ilmaisema paljous, joka on hahmotettava pitkittäiseksi juuri inessiiviadverbiaalin vaikutuksesta: adverbiaali mittaa kestoa ja samalla tilanteeseen eri hetkinä osallistuvien tarkoitteiden määrää. Voikin ajatella, että juuri inessiiviadverbiaali on lauseessa se elementti,

joka laukaisee kvantiteetin pitkittäistulkinnan. Esimerkiksi lauseessa *Täällä työskentelee satoja ihmisiä* ei ole elementtiä, joka johtaisi tulkitsemaan kvantiteetin pitkittäiseksi, mutta jos lauseeseen lisätään inessiiviadverbiaali *päivässä*, kvantiteetin pitkittäistulkinta syntyy ('päivän aikana satoja'). Mikäli taas pitkittäiskvantiteetin tulkintaa ei voida tehdä, inessiiviadverbiaalikaan ei ole luonteva, kuten esimerkit 35 ja 36 osoittavat. Tällöin kvanttori ilmaisee (referenssiltään pysyvää) poikittaiskvantiteettia eikä inessiivimuodon edellyttämää peräkkäisyyden ja sitä myötä ajallisen rajattuuden merkitystä synny.

Mainittakoon vielä, että edellä sanottu koskee nimenomaan e-NP:itä, muttei monikon nominatiivimuotoisia perussubjekteja. Perussubjektin sisältävät lauseet *?Useat ihmiset työskentelevät täällä päivässä* ja *?Hammaslääkäarin tuolissa istuvat useat potilaat päivässä* ovat vastahankaisia, koska niistä ei synny pitkittäiskvantiteetin tulkintaa. Toisaalta kvantifioidun S-argumentin yksikön nominatiivi vaikuttaa ainakin jälkimmäisessä esimerkissä mahdolliselta (*Hammaslääkäarin tuolissa istuu usea potilas päivässä*).

Keston osma ymmärretään myös lukumääräkvanttorian määrittämän S-argumentin yhteydessä toisin kuin edellä käsiteltyjen esimerkkien inessiiviadverbiaali. Osma saa tällöin pikemminkin distributiivisen kuin kollektiivisen tehtävän. Monikon nominatiivimuotoisen S-argumentin yhteydessä se ilmaisee kunkin tarkoitteen osallistumisen kestoa (esimerkki 37). Kvantifioidun e-NP:n yhteydessä taas tällainen distributiivinen tulkinta ei ole luonteva (esimerkki 38).

(37) Useat turistit loikoilivat rannalla tunnin ('kukin').

(38) Useita turisteja loikoili rannalla tunnin (?'kukin')

Toisaalta osma pystyy e-NP:n yhteydessä ilmaisemaan kokonaistilanteen kestoa kollektiivisesti, mikäli e-NP:n kvantiteetti ymmärretään poikittaiseksi ja referenssiltään vaihtuvaksi. Esimerkiksi lause *Tunnin ajan rannalla loikoili paljon ~ useita turisteja* sallii tulkinnan, jossa turistit vaihtuvat ajan kuluessa eikä heistä välttämättä yksikään vietä rannalla täyttä tuntia (vrt. Huumo 1997).

Samantyyppinen tulkintojen vastakohtaisuus näkyy joskus kvanttorian vaikutusalan vaihteluna transitiivilauseen kvantifioidussa A-argumentissa, jos objektin tarkoitteen kvantiteetti voidaan ymmärtää vaihtoehtoisesti joko distributiivisesti tai kollektiivisesti. Esimerkiksi yksikkömuotoisen kvantifioidun subjekti-NP:n sisältävä lause *Usea kyläläinen rakensi talon* saa distributiivisen tulkinnan ('kukin oman talonsa'). Vastaava monikkomuoto lauseessa *Useat kyläläiset rakensivat talon* voidaan ymmärtää joko distributiivisesti ('kukin omansa') tai kollektiivisesti ('yhden talon yhdessä'). Mielenkiintoista on, että jos totaaliobjektin tilalle vaihdetaan partitiivi, myös yksikkömuotoinen A-argumentti voi saada sekä kollektiivisen että distributiivisen tulkinnan: *Usea kyläläinen rakensi taloa* ('kukin omaansa' tai 'samaa taloa yhdessä'; ks. myös Huumo, tulossa b)<sup>10</sup>.

10 Tällaisten tulkintojen vaihtelu riippuu tietysti myös subjektin ja objektin leksikaalisesta luonteesta. Se, millä ehdoin kollektiivinen ja distributiivinen tulkinta tarkalleen vaihtelevat, jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Kuten edellä todettiin, osma saattaa partitiivimuotoisen S-argumentin yhteydessä olla vastahankainen, mikäli kollektiivinen tulkinta estyy (esimerkki 39).

(39) ? Useita potilaita istui hammaslääkärin tuolissa tunnin.

Esimerkki 39 tuntuisi edellyttävän poikittaiskvantifointia ja siten maailmantiedon kannalta epäluontevaa potilaiden samanaikaista istumista tuolissa (vrt. tältä kannalta luontevampaan esimerkkiin 40).

(40) Useita potilaita istui hammaslääkärin odotushuoneessa tunnin.

Sellaista osman distributiivista tulkintaa kuin objektitapauksessa *Pekka luki useita kirjoja viikon* 'kutakin' (Huumo, tulossa a) ei näy voitavan tehdä esimerkin (40) tapaisista kvantifoiduista partitiivimuotoisista e-NP:istä. Tällöin tulkintana olisi 'tunnin kukin'. Nominatiivimuotoisista perussubjekteista distributiivinen tulkinta kuitenkin on mahdollinen (esimerkit 41 ja 42):

(41) Usea potilas istui hammaslääkärin tuolissa tunnin ('kukin').

(42) Useat potilaat istuivat hammaslääkärin tuolissa tunnin ('kukin').

Ilmiön synnä on ilmeisesti se, että objektilausekkeen partitiivisijan voidaan ymmärtää heijastelevan kunkin osatilanteen pitkittäisaspektin rajaamattomuutta (yksikössä tämä näkyy selvästi: *Pekka luki useaa kirjaa viikon*), mutta S-argumentin (e-NP:n) partitiivimuodolta aspektuaalinen tehtävä puuttuu.

Sanotun perusteella voidaan esittää sellainen yleistys, että kvantifoidun NP:n yhteydessä esiintyvä inessiiviadverbiaali aiheuttaa kvantiteetin kumulatiivisen tulkinnan, ja näin kvantiteetti hahmotetaan pitkittäiseksi. Lause toisin sanoen kertoo tilanteeseen osallistuneiden tarkoitteiden ajassa kertyvän määrän. Näin voi olla silloinkin, kun verbi on rajapakoinen. Tällöin inessiiviadverbiaalin edellyttämän pitkittäisaspektin rajattuuden merkityksen aiheuttaa kvanttorilla ilmaistu pitkittäiskvantiteetin sulkeisuus, ei verbin oma aspektiluonne. Vastaavaa tulkintaa ei ole kvantifioimattomalla (monikon nominatiivi- tai partitiivimuotoisella) S-argumentilla, joten sen yhteydessä inessiivimuodon käytömahdollisuus riippuu suuremmin verbin teonlaadusta.

Verbin teonlaatu vaikuttaa joskus kvantifoidun e-NP:n tulkintaan niin, että kvanttorin ilmaisema sulkeiskvantiteetti hahmottuu poikittaiseksi rajapakoinen verbin yhteydessä mutta pitkittäiseksi rajaavan (tai rajahakuisen) verbin yhteydessä. Tämä näkyy siitä, että tilanteen keskeneräisyyden tulkinta ei ole jälkimmäisissä tapauksissa mahdollinen: tilanetta ei voi tarkastella kehityksenalaisena kvanttorin ilmaiseman pitkittäiskvantiteetin kertymisen ollessa käynnissä. Rajapakoista verbiä käyttäen voidaan esimerkiksi lauseella 43 ilmaista, että vieraspaljouden pitkittäisaspektiltaan rajaamaton toiminta oli parhaillaan käynnissä sateen alkaessa. Sen sijaan rajaava verbi esimerkissä 44 aiheuttaa pää- ja sivulauseen ilmaisemien tilanteiden peräkkäisyyden, ei samanhetkisyyden ('oli parhaillaan saapumassa') tulkinnan: vieraspaljous saapuu paikalle ensin ja sade alkaa sitten.

(43) Paljon ~ useita ~ satoja juhlavieraita tanssi puutarhassa, kun äkkiä alkoi sataa.

- (44) Paljon ~ useita ~ satoja juhlavieraita saapui puutarhaan, kun äkkiä alkoi sataa.<sup>11</sup>

Kvantifioimaton partitiivinen e-NP kuitenkin mahdollistaa 'käynnissä olemisen' tulokinnan myös rajaavan verbin yhteydessä (lause 45).

- (45) Juhlavieraita saapui puutarhaan, kun alkoi sataa ('oli parhaillaan saapumassa').

Esimerkkien perusteella näyttää siltä, että kvanttoria esiintyminen e-NP:nä toimivassa lausekkeessa pyrkii tekemään lauseen kokonaisaspektista rajatun, mikäli ilmaistu kvantiteetti on pitkittäinen ja verbi rajaavaa tai rajahakuista tyyppiä.

### 3.4. Perussubjektin ja e-NP:n rajanvetoa kvanttoreiden näkökulmasta

Edellä tehty tarkastelu avaa uusia näkökulmia myös perussubjektin ja e-NP:n rajanvetoon. Fennistisessä kirjallisuudessa muut kuin nominatiivimuotoiset kvantifioidut NP:t on yleensä problematisoimatta luokiteltu e-NP:iden, perinnäisin termein eksistentiaali-subjektien, joukkoon sillä perusteella, että niiden edussanana näyttäisi olevan partitiivimuotoinen substantiivi. Tällöin jopa *monta*-muodon ja yksikön partitiivin yhdistelmää (*Pöydällä on monta kirjaa*) on pidetty "partitiivisubjektina", vaikka kvantifioitu edussana on tarkoiteltaan jaoton ja sellaisena hyvin epätyypillinen partitiivi-e-NP (vrt. \**Pöydällä on kirjaa ~ useaa kirjaa*). Jos lähtökohdaksi otetaan Branchin (2001) huomio siitä, että *monta* on funktioltaan lukusanan nominatiivia vastaava muoto, voidaan kysyä, tulisiko juuri sitä pitää (Karttusen 1975, Itkosen 1976, 177 sekä Hakulisen ja Karlssonin 1979 kvanttoreilauseke-analyysin hengessä) S-argumenttilausekkeen edussanana vaikkapa lauseessa *Monta lasta juoksee pihalla*.

*Monta*-tapausta laajempi kysymys koskee paljouskvanttoria sisältävien lausekkeiden luonnetta S-argumentteina. Vanhastaan tällaisia ilmauksia on niiden lauseasemasta riippumatta pidetty eksistentiaalisubjekteina (e-NP:inä). Toisaalta mm. Karttunen (1975) ja Itkonen (1976) ovat katsoneet, että *paljon*-kvanttori voi toimia lausekkeen pääsanana kvantifioidessaan objektia tai subjektia. Hakulinen ja Karlsson (1979) kehittävät tätä analyysia esittämällä erillisen kvanttoreilausekkeen erottamista suomen syntaksissa. Paljouskvanttoreiden määrittämät objektilausekkeet käyttäytyvät monessa suhteessa totaaliobjektien tavoin ja eroavat olennaisesti kvantifioimattomista partitiiviobjekteista (ks. erityisesti Yli-Vakkuri 1973, 1979; Huomo, tulossa a). Ainakin jossain määrin samanlainen tilanne vallitsee S-argumentissa. Tapauksissa, joissa monikkomuotoisen S-argumentin kvantiteetti hahmotetaan rajaavan verbin vaikutuksesta pitkittäiseksi (tyyppi *Vieraat saapuivat yksitellen ~ Vieraita saapui yksitellen*), paljouskvanttoria sisältävä S-argumentti toimii pikemminkin sulkeiskvantifioivan nominatiivisubjektin kuin avokvantifioivan

11 Vastaavantapaista objektiesimerkkiä *Pesin juuri (\*hiukan) lattiaa, kun ovi avautui* tarkastelee Itkonen (1976, 180).

partitiivisen e-NP:n tapaan. Tämä näkyy esimerkiksi siitä, että kvantifioitu S-argumentti sallii lauseeseen keston inessiiviadverbiaalin. Esimerkiksi käy lause (46).

- (46) Alkoi myrskytä, ja... a) omenat putosivat tunnissa maahan.  
 b) ?... omenoita putosi tunnissa maahan.  
 c) ...paljon omenoita putosi tunnissa maahan.

Esimerkin versio a) (nominatiivi) ja versio c) (kvanttori + partitiivi) käyttäytyvät keskenään samalla tavalla ja sallivat molemmat inessiiviadverbiaalin. Ne eroavat tältä osin versiosta b) (kvantifioimaton partitiivi), jonka yhteydessä inessiiviadverbiaali ei ole luonteva.

Toinen mahdollisuus onkin ajatella, että paljouskvanttoria sisältävä lauseke on tyypiltään omanlaisensa, kvantifioimattomasta partitiivimuodosta erottuva e-NP:n tyyppi. Sitähän ei esimerkiksi koske perussubjektia ja e-NP:tä muutoin erottava nominatiivin ja partitiivin oppositio eikä tätä heijasteleva verbin kongruenssin ja inkongruenssin oppositio, vaikka verbi onkin sen yhteydessä eksistentiaalilauseiden tyyppisesti yksikön 3. persoonan muotoinen.

Paljouskvanttoireista poiketen S-argumenttia kvantifioivat lukumääräkvanttorit käyttäytyvät säännönmukaisesti siinä mielessä, että ne kongruoivat sijassa ja luvussa kvantifioimansa substantiivin kanssa. Niistä perussubjekteissa voivat esiintyä yksikön ja monikon nominatiivimuodot (*usea lapsi*, *useat lapset*), kun taas partitiivimuodot (*useaa kahvia*, *useita lapsia*) luokituvat S-argumentteina partitiivisijaisiksi e-NP:iksi. On kuitenkin hyvä huomata, että myös lukumääräkvanttoria monikon partitiivimuodoilla on monella tapaa epäsäännöllistä käyttäytymistä, joka erottaa niitä kvantifioimattomista partitiivimuodoista. Niiden säännönmukaisesta muodosta huolimatta saattaa siis olla syytä tarkastella niitä vähintäänkin kvantifioimattomista partitiivista erillisenä e-NP:n tyyppinä.

#### 4. Kokoavaa tarkastelua

Tässä artikkelissa on tarkasteltu kvanttoria käyttäytymistä S-argumenteissa erityisesti siltä kannalta, mikä niiden suhde on lauseen aspektiin ja erilaisten kestoja ilmaisevien määritteiden esille nostamiin näkökulmiin. Tältä osin tarkastelu täydentää Huumon (tulossa a) tekemää kvantifioitujen objektilausekkeiden tarkastelua. Tässä luvussa kokoan yhteen havainnot S-argumenttia määrittävien kvanttori-ilmausten suhteesta poikittaiseen ja pitkittäiseen kvantiteettiin sekä sen kautta kummankintyyppiseen aspektiin.

Lähtökohtana on, että samoin kuin objektin myös S-argumentin pitkittäiskvantiteetin sulkeisuus korreloi pitkittäisaspektin rajattuuden kanssa. Sulkeinen pitkittäiskvantiteetti estää keston osman lisäämisen lauseisiin sekä silloin, kun tällaista kvantiteettiä ilmaistaan objektilla (\**Pekka luki paljon kirjeitä tunnin*), että silloin, kun sitä ilmaistaan S-argumentilla (\**Paljon ihmisiä saapui asuntomessuille tunnin*). Poikittaiskvantiteetti taas ei vaikuta pitkittäisaspektin rajattuuteen, joten osma voi esiintyä sellaisessakin lauseessa, jossa poikittaiskvantiteetti ymmärretään sulkeiseksi. Poikittaiskvantiteetti jakautuu edelleen

referenssiltään vaihtuvaksi (*Viikon ajan purosta virtasi runsaasti sameaa vettä jokeen`eri hetkinä eri vesiaines`*) ja referenssiltään pysyväksi (*Useat turistit loikoilivat rannalla koko päivän`samat turistit koko ajan`*).

Molemmat tässä kirjoituksessa tarkastelemani kvanttoryypit, *paljous-* ja lukumääräkvanttorit, pystyvät ilmaisemaan pitkittäiskvantiteettia, josta ne tekevät rajaavan tai rajahakuisen verbin yhteydessä sulkeisen: *Paljon ~ muutamia ~ useita ~ kymmeniä ihmisiä saapui onnettomuuspaikalle [minuutissa]*. Partitiivisijastaan huolimatta myös monikko-muotoisten lukumääräkvanttorien (*useita*) ymmärretään tällöin kuvaavan nimenomaan sulkeista pitkittäiskvantiteettia. Tämä näkyy mahdollisuutena lisätä lauseisiin inessiivimuotoinen keston adverbiaali, joka edellyttää määrittämältään predikaatiolta pitkittäisaspektin rajattuutta. Sekä *paljous-* että lukumääräkvanttorit toisin sanoen tekevät pitkittäiskvantiteetista sulkeisen, kun S-argumentin tarkoite*paljous* osallistuu tilanteeseen vaiheittain ja keston ilmaus määrittää kokonaistilanteen pitkittäisaspektia.

Myös osma-tyyppinen keston ilmaus pystyy esiintymään lukumääräkvanttorian määrittämän S-argumentin yhteydessä, mikäli se ymmärretään distributiivisesti eli niin, että se kuvaa S-argumentin kunkin tarkoitteen kokeman osatilanteen kestoa. Tällaisissa konteksteissa inessiiviadverbiaali eroaa osmasta, sillä sen hahmotetaan luontevammin määrittävän kollektiivisen tilanteen kokonaiskestoa, esimerkiksi *Monta potilasta istuu hammaslääkäarin tuolissa tunnin`('kukin` ) ~ tunnissa`('kaikkiaan`)*. *Paljouskvanttorian* yhteydessä distributiivista tulkintamahdollisuutta ei näytä olevan: lause *?Paljon potilaita istuu hammaslääkäarin tuolissa tunnin* ei ilmaise merkitystä 'tunnin kukin', vaan se voidaan ymmärtää ainoastaan sellaisella maailmantiedon kannalta epäluontevalla tavalla, että tuolissa istuu samanaikaisesti koko potilaspaljous. Vastahankaisuus seuraa tulkinnasta, jossa *paljon* rajaa pitkittäiskvantiteettia ja tekee siitä sulkeisen; keston osma ei tunnetusti voi rajata jo kertaalleen (pitkittäisaspektiltaan) rajattua tilannetta. Jos *paljon-*kvanttorian sitä vastoin ymmärretään rajaavan poikittäiskvantiteettia, osman esiintyminen on mahdollista (esim. *Rannalla loikoili paljon turisteja koko iltapäivän*).

Edellä tehty tarkastelu osoittaa, että S-argumenttia määrittävillä kvanttoireilla on monia samankaltaisia tehtäviä kuin objektilauseketta kvantifioivilla (Huumo, tulossa a). S-argumentin pitkittäiskvantiteettia rajaava kvanttori tekee samalla lauseen pitkittäisaspektista rajatun, poikittäiskvantiteettia rajaava taas ei vaikuta pitkittäisasiin. Pitkittäiskvantiteettitulkinna syntyy luontevimmin leksikaaliselta aspektiltaan rajaavan verbin yhteydessä, kun tilanne ymmärretään iteratiivisesti, mutta on mahdollinen myös rajapakaisen verbin yhteydessä, esimerkiksi lauseessa *Täällä työskentelee päivässä useita kymmeniä ihmisiä*. Kvantifioimattomiin lausekkeisiin nähden kvanttorian voi tällöin ajatella avaavan lauseeseen uuden kvantfioinnin tason ja siten myös uuden aspektuaalisen kerroksen: vaikka kunkin yksittäisen ihmisen työskentely on pitkittäisasiin rajamatonta toimintaa, työskentelijöistä ajan myötä kertyvä *paljous*, jonka kvanttori nostaa esille, asettaa tilanteen pitkittäiskvantiteetille ja siten myös pitkittäisasiin rajan, josta osatilanteilla ei ole.

## Lähteet

- ALHONIEMI, ALHO 1979: Ajankohdan ja ajankeston adverbiaaleista suomen kielessä. ERHARD SCHIEFER (toim.): *Explanationes et Tractationes Fenno-Ugricas in honorem Hans Fromm*, 1–8. Wilhelm Fink Verlag, München.
- 1989: Suomen ja mordvan vanhat erosijat omilla teillään. *Sananjalka* 31, 21–30.
- BRANCH, HANNELE 2001: “Montaa” kielivirheenä. Näkymättömän käden jäljillä. *Virittäjä* 105, 193–215.
- CARLSON, GREGORY N. 1980: *Reference to kinds in English*. Garland Publishing, New York.
- COMRIE, BERNARD 2013: Alignment of Case Marking of Full Noun Phrases. MATTHEW S. DRYER ja MARTIN HASPELMATH (toim.): *The World Atlas of Language Structures Online*. Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology, Leipzig. Saatavilla verkko-osoitteessa <http://wals.info/chapter/98>, luettu 7.4.2016.
- CROFT, WILLIAM 2012: *Verbs: Aspect and causal structure*. Oxford University Press, Oxford.
- DENISON, NORMAN 1957: *The partitive in Finnish*. Suomalainen tiedeakatemia, Helsinki
- DOWTY, DAVID 1991: Thematic proto-roles and argument selection. *Language* 67 (3), 547–619.
- HAKANEN, AIMO 1972: Normaali-lause ja eksistentiaalilause. *Sananjalka* 14, 36–76.
- 1978: *Kontrastiivista lauseanalyysia. Eksistentiaalilauseet*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 8. Turun yliopisto, Turku.
- 1980: Existential clauses. Introduction. *Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum Pars iii*, 155–159. Turun yliopisto, Turku.
- HAKULINEN, AULI 1983: Subjektikategoria vai nominaalijasenten subjektimaisuus? AULI HAKULINEN ja PENTTI LEINO (toim.): *Nyky-suomen rakenne ja kehitys* 1, 238–251. *Tietolipas* 93. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- HAKULINEN, AULI ja KARLSSON, FRED 1979: *Nyky-suomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- HEINÄMÄKI, ORVOKKI 1984: Aspect in Finnish. CASPER DE GROOT ja HANNU TOMMOLA (toim.): *Aspect bound: A Voyage into the Realm of Germanic, Slavonic and Finno-Ugrian Aspectology*, 153–177. Foris Publications, Dordrecht.
- HELASVUO, MARJA-LIISA ja HUUMO, TUOMAS 2010: Mikä subjekti on? *Virittäjä* 114, 165–195.
- HUUMO, TUOMAS 1997: Partitiivisubjekti ja tilajatkumot. *Sananjalka* 39, 65–97.
- 2002: Mikä kielen mielestä on tuloksellista? – Polysemian silta resultatiivisuudesta kvasiresultatiivisuuteen. ILONA HERLIN, JYRKI KALLIOKOSKI, LARI KOTILAINEN ja TIINA ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ (toim.): *Aidinkielen merkitykset*, 534–555. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 2003: Incremental Existence: The World According to the Finnish Existential Sentence. *Linguistics* 41(3), 461–493.
- 2006: Kvantiteetti ja aika I: suomen objektin ja subjektin sijamerkinä nominaalisen aspektin näkökulmasta. *Virittäjä* 110, 504–535.
- 2010: Nominal aspect, quantity, and time: The case of the Finnish object. *Journal of Linguistics* 46(1), 83–125.
- 2013: On the many faces of incompleteness: Coercion phenomena and the Finnish partitive object. *Folia linguistica* 47(1), 1–23
- Tulossa a: Objektia kvantifioivien paljous- ja lukumääräkvanttorien syntaksia ja semantiikkaa. *Virittäjä*.
- Tulossa b: The partitive A: On uses of the partitive case in the marking of A arguments in Finnish. ILJA A. SERŽANT, ALENA WITZLACK-MAKAREVICH ja KELSEY MANN (toim.): *The diachronic typology of differential argument marking*. Language Science Press.
- Tulossa c: *Moni* or *monta*? The collective vs. distributive opposition between two forms of the quantifier ‘many’ in Finnish. LIINA LINDSTRÖM ja TUOMAS HUUMO (toim.): *Grammar in use: approaches to Baltic Finnic. Eesti ja some-ugri keeleteaduse ajakiri*.
- IKOLA, OSMO 1961: *Lauseopin kysymyksiä. Tutkielmia nyky-suomen syntaksin alalta*. Tietolipas 26. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- ISK = HAKULINEN, AULI; VILKUNA, MARIA; KORHONEN, RIITTA; KOIVISTO, VESA; HEINONEN, TARJA RIITTA ja ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1975: Ergatiivisuutta suomessa II. *Virittäjä* 79, 31–65.
- 1976: Erään sijamuodon ongelmia. *Opuscula Instituti linguae Fennicae, Universitas Helsingiensis* 53, 173–217. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- KARTTUNEN, LAURI 1975. On the syntax of the word *paljon* in Finnish. V. HALLAP (toim.): *Congressus tertius internationalis fenno-ugristarum, I: Acta linguistica*, 227–235. Valgus, Tallinn.
- LANGACKER, RONALD W. 1991: *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. II: Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.
- LARJAVAARA, MATTI 1988: Suomen kvantitatiivinen spesies. *Virittäjä* 92, 469–503.
- LEINO, PENTTI 1991: *Lauseet ja tilanteet: suomen objektin ongelmia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- NURMINEN, SALLA 2015: *Lauseen aspektin ilmaiseminen suomen kielessä. Tutkimus olla-, tehdä- ja tulla-verbillisistä tekstilauseista käyttökonteksteissaan*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 410. Turun yliopisto, Turku.
- SCHLACHTER, WOLFGANG 1958: Partitiv und Inkongruenz beim Subjekt des Finnischen. *Finnisch-Ugrische Forschungen* 33, 3–95.
- SIRO, PAAVO 1957: Suomen kielen subjektista kielen rakenteen osana. *Virittäjä* 61, 181–190.
- 1960: Suomen yksinäislauseen perustavia ongelmia. *Sananjalka* 2, 36–51.
- TUOMIKOSKI, RISTO 1969: *Asemoisilmaustemme luokittelusta*. *Suomi* 114:4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 1978: Objektinsijaisista määrän adverbialeista. *Virittäjä* 82, 26–51.
- VILKUNA, MARIA 1992: *Referenssi ja määräisyys suomenkielisten tekstien tulkinnessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- YLI-VAKKURI, VALMA 1973: *Suomen kielen peruslauseen komplektisista konstruktioista: Suomen kielen objektikonstruktioista*. Lisensiaatintutkielma. Tampereen yliopisto, suomen kieli, Tampere.
- 1979: Partitiivisubjektin toiset juuret: eräs kvantiteetin ilmaisujärjestelmän ilmentymä. JUSSI KALLIO, KAISA HÄKKINEN ja LEENA KYTÖMÄKI (toim.): *Sanomia. Juhlakirja Eeva Kangasmaa-Minnin 60-vuotispäiväksi 14.4.1979*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 9, 155–192. Turun yliopisto, Turku.

### TUOMAS HUUMO: *On the syntax and semantics of quantifiers of the S argument in Finnish*

This work explores the quantificational and aspectual features of nominal quantifiers that quantify the S argument in (Standard) Finnish. The concept of the S argument comprises canonical subject arguments that trigger number and person agreement in the verb, as well as so-called e-NPs or existential subjects that do not trigger subject-verb agreement and typically introduce a discourse-new referent. This work demonstrates how, and why, quantified S arguments are understood as designators of a bounded quantity, even when they are morphologically marked with the partitive case, which otherwise designates an unbounded quantity (as first observed by Yli-Vakkuri 1973; 1979). It is also argued that adverbials of duration ('for/in an hour') show exceptional behavior in clauses where the S argument is quantified by a quantifier.

The class of nominal quantifiers in Finnish is heterogeneous and comprises elements often classified as indefinite pronouns and quantifying adverbs (e.g., Hakulinen et al. 2004; Tuomikoski 1969). Hakulinen and Karlsson (1979) propose a distinction between **mass quantifiers** and **number quantifiers**. The class of mass quantifiers includes words such as *paljon* 'a lot of' and *vähän* '[a] little', which are unvarying



forms that quantify nominals headed by either a singular mass noun or a plural form, both in the partitive case. Number quantifiers, such as *moni* ‘many’ or *usea* ‘several’, quantify count nouns both in the singular and in the plural and agree with the quantified noun in number and case.

The present article focuses on the temporal nature of the designated quantification: whether the quantification prevails continuously at a point in time during the event (as in ‘Several children were playing in the yard’), or accumulates gradually with time (as in ‘Several guests arrived’). The former type of quantity is referred to as a **cross-sectional quantity**, and the latter type as a **longitudinal quantity**. It is demonstrated that since nominal quantifiers in general render the quantity bounded, a longitudinal quantity also serves to make the clausal aspect bounded, even if the verb itself belongs to an atelic (and thus unbounded) aspectual class. For example, in *Hammaslääkärin tuolissa istuu useita potilaita tunnissa* [dentist.GENITIVE chair.INESSIVE sit.PRESENT.3SG several.PL.PARTITIVE patient.PL.PARTITIVE hour.INESSIVE] ‘Several patients an hour sit in the dentist’s chair’, the verb ‘sit’ is atelic, but the accumulating longitudinal quantity of the S argument (the patients) makes the event bounded. This is corroborated by the fact that the durative adverbial in the inessive case (‘in an hour’) is felicitous in the example; in general, inessive-case adverbials of duration are used only with bounded predications. Note that without the quantifier *useita*, the example would not be felicitous with the inessive adverbial.

Another idiosyncratic feature of quantified S arguments is that they often cause different interpretations for different durative adverbials. When the S argument is quantified by a numeral quantifier, durative adverbials in the accusative (-*n*), which generally serve to render an otherwise unbounded process bounded (as the English *for an hour* in *She ran for an hour*), tend to receive a distributive reading, in which they designate the duration of each sub-event. For instance, *Useat potilaat istuivat hammaslääkärin tuolissa tunnin* [several.PL.NOMINATIVE tourist.PL.NOMINATIVE sit.PAST-TENSE.3PL dentist.GENITIVE chair.INESSIVE hour.ACCUSATIVE] ‘Several patients sat an hour in the dentist’s chair’ receives a distributive reading, in which each patient spends one hour sitting in the dentist’s chair (compare this with the collective reading of the inessive example above). As the examples also show, the case marking of the S argument is likewise relevant to such differences in meaning: the partitive-marked e-NP in the first example is felicitous as an expression of an accumulating longitudinal quantity, while the nominative subject in the latter example is felicitous with the distributive meaning triggered by the accusative-marked durative adverbial.

Tuomas Huumo  
tuomas.huumo@utu.fi

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus  
20014 Turun yliopisto